

Véghseő Tamás

***A tábori lelkész és a nyilaskeresztes
vezető***

Két 20. századi görögkatolikus papi életút

Bevezető

A 20. századi magyar történelem nagy traumái és konfliktushelyzetei az egyházi társadalom egyik – eddig kevés figyelmet kapott – sajátos rétegét, a görögkatolikus papságot is mélyen érintették.¹ Az 1920 előtti Magyarországon az összlakosság mintegy 10 százalékát kitevő görögkatolikus népesség hitéletét nyolc egyházkormányzati egység (egyházmegye) szervezte, melyek a bizánci rítus három „alrítusa”² szerint csoportosultak. A legnagyobb hívószámmal – mintegy 1,5 millió hívővel – az erdélyi és partiumi román görögkatolikus egyház rendelkezett, mely 1853-tól kezdődően az egyházszervezet magasabb szintjét jelentő metropóliába szerveződött.³ A balázsfalvi székhelyű, román görögkatolikus metropóliát a Gyulafehérvár-Fogarasi Főegyházmegye, valamint a Nagyváradi, a Szamosújvári és a Lugosi Egyházmegyék alkották. „Alrítusa” – a szentszéki dokumentumok szóhasználata szerint – a bizánci-román rítus volt román liturgikus nyelvvel. Mintegy 4-500 ezerre tehető a Munkácsi, az Eperjesi és a Kőrösi Egyházmegyékhez tartozó, a bizánci-rutén alrítust követő és ósláv liturgikus nyelvet használó hívek száma. A harmadik, az 1912-ben a magyar identitású és nyelvű görögkatolikusok számára felállított Hajdúdorogi Egyházmegye, mely-

¹ A szerző az MTA-SzAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport vezetője.

² Az „alrítus” nem szakkifejezés, csak a könnyebb érthetőség kedvéért használom.

³ Mivel az erdélyi románság többsége az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban hű maradt a bécsi udvarhoz, a görögkatolikus egyházszervezet fejlesztése egyfajta jutalom volt.

nek rítusa a másik kettőtől való egyértelmű megkülönböztetés érdekében a „tisza görög rítus” (*rítus purus graecus*) lett, ógörög liturgikus nyelvvél.

A trianoni határokon belül a nyolc püspöki székhely közül csak a Hajdúdorogi Egyházmegye nyíregyházi székhelye maradt. Ugyanakkor a fiatal egyházmegye is elveszítette parókiáinak mintegy a felét. A Magyarországon maradt 85 hajdúdorogi parókián, illetve a 20 eperjesi és egy-egy munkácsi, nagyváradi és lugosi egyházmegyes parókián mintegy 170 ezer hívő élt.⁴

Míg a Trianon előtti Magyarországon a görögkatolikus egyház jellemzően nemzetiségi – szláv vagy román – egyháznak számított, 1920 után etnikailag szinte teljesen homogén, magyar jellegű felekezatként működött.⁵ Ez a tény azonban nem változtatta meg lényegesen a görögkatolikus lakosság megítélését, s a magyar társadalom jelentős része, valamint a politikum továbbra is a magyarságtól idegen elemként kezelte és stigmatizálta a felekezetet és annak tagjait.⁶ A két világháború közötti időszakban a magyar görögkatolikusok jelentős veszteségeket szenvedtek a rítus- vagy felekezetváltoztatások miatt, mely a társadalmi stigmáktól való szabadulás egyik útja volt. Másik, nem kevésbé erőteljes reakció a magyarsággal való azonosulás látványos kifejezéseinek keresése volt, mely leginkább az egyháziakra volt jellemző.

Az alábbiakban két 20. századi magyar görögkatolikus pap életén keresztül szeretném bemutatni azokat a konfliktushelyzeteket, melyekkel a század két különböző időszakában más görögkatolikus papok is szembesültek. Komán Simon az első, Ladomérszky Béla a második világháború korába, illetve a két világháború közötti időszakba vezet minket.

A táborig lelkész

Komán Simon az erdélyi Demeterpatakán (Alsó-Fehér vármegye, ma Dumitra) született 1885. január 6-án. Teológiai tanulmányait Balázsfalván végezte. Tanulmányai befejezése után házasságot kötött Krikovják Dominikával, első és egyetlen gyermekük János volt. Victor Mihályi érsek 1909. augusztus 6-án szentelte a Gyulafehérvár-Fogarasi Főegyházmegye papjává. Papi szolgálatát helyettes lelkészként Kézdiszentkeresztben kezdte 1909-ben. A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításakor (1912) az új egyházmegye Székelyföldi Külhelynökségébe került egyházközségével együtt,⁷ s feladatként megkapta a lemhényi hívek lelki gondozását is.

⁴ A görögkatolikus egyházak történelmének legújabb összefoglalása: Véghseő 2020a, 2020b.

⁵ A Magyarországon maradt eperjesi és munkácsi parókiák ószláv liturgikus nyelvűek, illetve néhány bihari és szatmári román parókia a két világháború között áttért a magyar nyelvre.

⁶ Véghseő 2020b. 407.

⁷ A Székelyföldi Külhelynökséget a Gyulafehérvár-Fogarasi Főegyházmegyének azon 35 parókiájából hozták létre, melyek hívei többségükben magyar identitású görögkatolikusok voltak.

Komán Simon lelkész 1915. július 3-án azzal a kéréssel fordult Miklós István megyéspüspökhöz, hogy engedélyezze számára a tábori lelkészi szolgálatra való jelentkezést.⁸ Az indoklás nélküli rövid levelére Miklós püspök szintén rövid levélben válaszolva, az egyházmegyét sújtó paphiányra hivatkozva elutasította a kérés azonnali teljesítését, és azt csak a „legvégső szükség esetében” látta teljesíthetőnek.⁹ A „legvégső szükség esete” alatt a püspök természetesen katonai és politikai szükséghelyzetet értett. Ezzel szemben Komán lelkész úgy érezte, hogy az ő személyes életében a legvégső szükséghelyzet már bekövetkezett, ezért október 21-én újabb levélben kéri püspöke engedélyét. Indoklásként ebben a levélben még csak forró vágyakozását jelöli meg: „*Méltóztassék elhinni, mert papi jellememre és lelkiismeretemre mondom, hogy a mióta ezen forró óhajom teljedése késik, úgy lelkileg mint testileg szenvedek és a ki ezelőtt ismert mindenki azt kérdezi tőlem, hogy mi van velem, mert mindennap rosszábbul nézek ki.*”¹⁰

Mivel ez a levele válasz nélkül maradt, november 25-én,¹¹ majd december 12-én¹² újabb levelekkel jelentkezett főpásztoránál. Ezekben már felfedi valós indokait, melyeket joggal nevezhetünk sajátosnak a kor egyházi viszonyait figyelembe véve.

A kézdiszentkereszti lelkésznek két fő érve volt. Leveleiben elsőként hazafias érzelmeivel indokolja kérését, amiben elsősre nem találunk semmi rendkívülit. Amikor azonban bővebben kifejti, miért akarja hazaszeretetését ily módon is kifejezésre juttatni, olyan sérelmeket sorol fel, melyek nemcsak neki, hanem a korabeli görögkatolikus papság többségének is komoly szenvedést okoztak. Így fogalmaz:

„...a háború kezdetétől hazafiatlan aljas dolgokkal gyanúsítottak, melyekre azonban, Isten és az emberek előtt mondom, okot nem szolgáltatam és tiszta lelkiismeretem tudatában keresztény béketűréssel elviseltem. Akár milyen ügyemben voltam kénytelen hazulról elutazni, már készen állottak az aljas rágalmakkal, hogy ki tudja milyen hazafiatlan manőverben jártam. Főképpen ezért kértem és kérem most is Méltóságodat, adjon nekem alkalmat, hogy ott a harctéren csáfoljam meg ezen tendenciózus híreszteléseket, és legalább a háború tartamára szabadítson meg e lelki szenvedések cimborassó-jától.”

Mivel a bizánci szertartást a magyar közvélemény kizárólag a nemzetiségek világához kötötte, a görögkatolikus papok hazaszeretete és lojalitása a közbeszédben számos alkalommal megkérdőjeleződött. A világháború teremtette

⁸ Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Nyíregyháza (a továbbiakban: GKPL) I-1-a-2087/1915. Komán Simon lelkész Miklós István püspökhöz, 1915. július 3.

⁹ GKPL-I-1-a-2087/1915. Miklós István püspök Komán Simon lelkészhez, 1915. július 7.

¹⁰ GKPL-I-1-a-2087/1915. Komán Simon lelkész Miklós István püspökhöz, 1915. október 21.

¹¹ GKPL-I-1-a-2087/1915. Komán Simon lelkész Miklós István püspökhöz, 1915. november 25.

¹² GKPL-I-1-a-2087/1915. Komán Simon lelkész Miklós István püspökhöz, 1915. december 12.

konfliktushelyzetben ezek a vádak felerősödtek, és megkeserítették a görögkatolikus papság életét. Különösen fájdalmas tapasztalat volt ez a magyar anyanyelvű és identitású papok számára, akik az 1912-ben alapított, kifejezetten magyar jellegű Hajdúdorogi Egyházmegye klérusának többségét adták. Komán Simon sorai jól érzékeltetik a társadalmi stigmatizáció mindennapokat is megnehezítő, elviselhetetlen súlyát. Egy másik forrást is figyelembe véve azt láthatjuk, ahogyan egy már meglévő, lokális konfliktushelyzetet egy osztársadalmi konfliktus – a világháború – felerősít. A lokális konfliktushelyzet Kézdiszentkereszt és Lemhény görögkatolikus és római katolikus lelkészei, valamint a görögkatolikus lelkész és a hívek között alakult ki.¹³ Komán Simon lelkész Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspök előtt azzal vádolta László József lemhényi plébánost, hogy a kánonjogi és állami előírásokat figyelmen kívül hagyva rendszeresen keresztel és anyakönyvez római katolikusnak olyan gyermekeket, akiket a görögkatolikus papnak kellett volna keresztelnie. Ha pedig valamilyen oknál fogva római katolikus keresztelés történt, az anyakönyvi adatokat a plébánosnak meg kellett volna küldenie az illetékes görögkatolikus parókiára. László plébános ezt is rendszeresen és szándékosan elmulasztotta. Miklósy püspök Majláth Gusztáv erdélyi püspökhöz fordult, és kérte a plébános rendre utasítását és a visszaélés megszüntetését. A tényállás egyértelműsége miatt nem alakulhatott ki vita a két megyéspüspök között, s Majláth püspök valóban utasította is a plébánost, hogy tartózkodjon a jogtalan szentségkiszolgáltatástól. Érdekesekek viszont a László plébános védekezésében felhozott indokok. Arra hivatkozik, hogy minden egyes esetben a lemhényi hívek kifejezett kérésére járt el. Az egyik görögkatolikus haldokló azt kérte, hogy ő temesse el, mert „*nem akarja, hogy a koporsója mellett oláh pap álljon*”. Egy másik elhunyt hozzátartozói kijelentették: „*az oláh pap életünkben sem kellett, halálunkban sem kell*”. Egy jegyespár azzal kérte a római katolikus esketést, hogy „*oláh paphoz, oláh »biserikába«¹⁴ nem mennek, inkább megelégszenek a polgári kötéssel.*”¹⁵ Látható, hogy az a törekvés, ami Komán Simonban felkeltette a harctéri bizonyítás vágyát, a hívei egy részében is élt. Ők viszont a „nemzetidegen”, „oláh” rítustól mint társadalmi stigmától való szabadulásban látták a megoldást, és a „magyar vallásnak”¹⁶ vélt római katolikus egyházban kerestek nagyobb társadalmi megbecsülést. Tragikus módon a pap és hívei ugyanabba az irányba igyekeztek az asszimiláció útján, a bizánci rítushoz való ragaszkodás, illetve annak hiánya miatt egymással mégis konfliktusba kerültek. Ez a meglévő, lokális konfliktus erősödött fel a világháború éveiben,

¹³ A Gyulafehérvári Érsekség Levéltárában lévő forrást ismerteti: Lukácsi 2009. A Hajdúdorogi Egyházmegye levéltárában lévő iratok jelzete: GKPL-I-1-a-2044/1914.

¹⁴ biserică = templom.

¹⁵ Lukácsi 2009. 88.

¹⁶ A közbeszéd „magyar vallás” elnevezés alatt a református felekezetet érti. Ugyanakkor görögkatolikus-római katolikus viszonylatban a nemzetiségi kérdés szempontjából kétségtelenül ez utóbbi számított „magyarnak”.

amikor az erdélyi közvéleményt napi szinten foglalkoztatta Románia hadba lépésének kérdése. A nagyszámú erdélyi románság magatartása, hazafisága, a magyar államhoz való lojalitása a legfontosabb közéleti kérdések közé került. A sztereotípiákban gondolkodó közvélemény nem tett különbséget magyar vagy román érzelmű görögkatolikus papok és hívek között. A bizánci rítus mint egyfajta magyar nemzeti érzést nem ismerő kód a közvélemény szemében egyetlen láthatatlan karámba terelte a magyarság ellenségeit, és a karámból menekülni igyekvőknek egyedüli járható útként a rítus- vagy felekezetváltoztatást kínálta fel.

Komán Simont azonban nem csupán a magyarsághoz való lojalitás kifejezése motiválta. Volt egy másik indoka is, amiről szintén elmondhatjuk, hogy a görögkatolikus papságon kívül más felekezetekre a korban nem volt jellemző. Ez pedig nem más, mint a szegénység, a kilátástalan anyagi helyzet. Az 1915. december 12-én, Miklós püspöknek írt levelében így tárja fel helyzetét:

„Szágyellem szegénységemet bevallani, de kénytelen vagyok. Már négy éve annak, hogy mint egy legutolsó béres dolgozom, hogy családom részére a mindennapi kenyeret megszerzezzem, azonban az időjárás és két egymásután következő évben az árvizek oly annyira tönkretették amúgyis csekély kánonikámat, hogy semmit sem termett, maradtam a járadásommal és a munkával. Kénytelen vagyok bevallani, hogy a városi életmódhoz szokott nőmmel és családommal keserves pénzen szerzett rozs és árpa lisztből sült kenyéren voltunk kénytelenek tengődni. Oh, hányszor öntöztem könnyeimmel betevő falatomat, hányszor átkoztam meg azt a percet, mikor pap lettem. Kár volt a tízenhat évi tanulásomért, hogy ily keservesen kell vergődnöm. Drágán beszerezett állataimat olcsón kellett eladnom, hogy kenyérhez jussak és így földem műveletlen maradt. A hívők hálátlansága sokszor annyira ment, hogy kepe járandóság czímén fizetett terményeik nem csak ember, de állat táplálására sem voltak alkalmasak. Bármennyire restellem kénytelen vagyok bevallani azt is, hogy a szükség reávit arra is, hogy hat és fél évi itt létem alatt 1600 korona adósságot is csináljak. A mellett a Lembényi adminisztráció igénybe vette Kézdiszentkereszten szerzett filléreimet, mert a lembényi jövedelem nem volt elegendő kocsis tartására és a fuvar költségek fedezésére sem.

Ezek dacjára nem segítyeket kérek, melyekre érdemessé nem lettem, hanem fiúi bölcséssel kérem Méltóságodat méltóztatásuk megengedni, hogy a harctéren tábori papi munkámmal enyhítsek sorsomon legalább annyit, hogy adósságaimat kijelthessem, mert papi méltóságommal nem tartom összeegyeztethetőnek egyik és a másikhoz járni váltóaláírás végett, midőn törlesztnem kell. [...] A sikert bizton remélem, mert személyesen ismerem olyan lelkészeket, kik a háború kezdete óta ezrekre menő összegeket küldöttek a hozzátartozóiknak. Bevallottam mindent őszintén, nyugodtan várom Átyám ítéletét.”¹⁷

¹⁷ GKPL-I-1-a-2087/1915. Komán Simon lelkész Miklós István püspökhöz, 1915. december 12.

A lelkész őszinte levelében egy újabb lokális konfliktust fedezhetünk fel: a hívek és a lelkész közötti anyagi természetű ellentéteket. Ez a fajta konfliktus a kor görögkatolikus egyházára jellemzőnek mondható. A konfliktus gyökerei a görögkatolikus egyház hagyományosan gyenge javadalmazásáig nyúlnak vissza. A falvak görögkatolikus közösségeinek csak a 18. század közepén kezdték kimérni a parókiális földeket. A görögkatolikus klérus nagy száma és kedvezőtlen társadalmi megítélése miatt jellemzően kicsi és rossz minőségű földek jutottak a görögkatolikus közösségeknek. Mivel a parókiával járó javadalom többnyire nem bizonyult elegendőnek a pap és családja megélhetésének biztosítására, nagy jelentősége lett a hívektől járó természetbeni juttatásoknak, valamint a szentségek kiszolgáltatásáért járó stóladíjaknak. A 20. század elejére a papság a terménybeszolgáltatással szemben a pénzbeli ellentételezést részesítette előnyben, mivel – ahogyan a kézdiszentkereszi lelkész leveléből is kiderül – a termények minőségét semmi sem garantálta. Ennek ellentételezésére a papság magas stóladíjakat kezdett el kérni keresztelés, házasság vagy temetés esetén. Ez azonban tovább élte az ellentéteket, és a görögkatolikus klérus társadalmi megítélését tovább rontotta.

Valószínűleg ez a második levél meggyőzte Miklósy püspököt, és 1916 februárjának végén megadta az engedélyt papjának, hogy tábori lelkészi feladatokat vállaljon. Feltételezhetjük, hogy április első napjaiban Komán Simon boldogan és egy szebb – társadalmi stigmáktól és nyomasztó anyagi gondoktól mentes – jövő reményében vonult be a 64. gyalogezredbe, s utazott szinte azonnal az olasz frontra.

Alig telt el azonban két hét, Hubán Gyula székelyföldi külhelynök már arra kérte Miklósy István megyéspüspököt, hogy kezdeményezze Komán Simon lelkész hazarendelését.¹⁸ Kérését azzal indokolja, hogy a Székelyföldi Külhelynökséget sújtó paphiány miatt Kézdiszentkereszt és Lemhény lelképásztori ellátását nem sikerült megoldani. A Nyíregyházán élő püspököt mély aggodalommal töltötték el a Székelyföldről érkező hírek, melyek arról szóltak, hogy a görögkatolikus hívek nagy számban váltanak rítust és lesznek római katolikusok. Feliratban kérte a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy érje el a hadügyminisztériumban Komán Simon leszerelését.¹⁹ Érvei azonban nem hatották meg a hadügyminisztert.²⁰

Papjáról Miklósy püspök így már csak 1916 decemberében hallott legközelebb. Mayer Lajos hadosztály-plébános december 17-i keltezésű levelében számolt be Komán Simon tábori lelkész tragikus haláláról.²¹ Beszámolója szerint a Perginében állomásozó ezred barakkjaira december 13-án lavina

¹⁸ GKPL-I-1-a-1895/1916. Hubány Gyula külhelynök Miklósy István püspökhöz, 1916. április 13.

¹⁹ GKPL-I-1-a-2084/1916. Miklósy István püspök Jankovich Béla miniszterhez, 1916. május 29.

²⁰ GKPL-I-1-a-2084/1916. Hadügyminisztérium Miklósy István püspökhöz, 1916. július 31.

²¹ A levelet közölte: *Pesti Hírlap*, 1917. január 18. 12.

zúdult. A betörő hőtömeg Komán Simont a forró vaskályhához szorította. Egy egész éjszakát töltött így, míg bajtársai kiásták. Súlyos égési sérüléseket szenvedett, de még eszméletén volt. A gondos ápolás ellenére hatalmas kínok között december 15-én meghalt. Másnap a perginei katonai temetőben kísérték utolsó útjára.²²

Komán Simon kézdiszentkeresztii görögkatolikus lelkészt a társadalmi stigmáktól és anyagi problémáktól való szabadulás vágya vitte a „nagy háborúba”. Tragikus halála – ahogyan hittestvérei helytállása a háborúban – nem változtatott a görögkatolikusok társadalmi megítélésén. Rövid tábori lelkészi szolgálata talán átmenetileg enyhítette családjá anyagi gondjait, de attól kezdve fiatal feleségének egyedül kellett gondoskodnia magáról és négyéves kisfiáról.

A nyilaskeresztes vezető

A Hajdúdorogi Egyházmegye Trianon utáni jelentős területvesztései, valamint a városokba irányuló belső migráció felgyorsulása arra készítette Miklós püspököt, hogy az egyházmegye alapításakor kijelölt joghatósági területeken kívül élő görögkatolikusok lelképásztori ellátását új parókiák felállításával biztosítsa. A két világháború közötti időszak legsúlyosabb interrituális (római katolikusok és görögkatolikusok közötti) konfliktusait az a sajátos kánonjogi szabályozás alapozta meg, mely szerint a Hajdúdorogi Egyházmegye alapító bullájában név szerint felsorolt települések közigazgatási határain kívül élő görögkatolikus hívek nem a hajdúdorogi püspök, hanem a területileg illetékes római katolikus főpásztor joghatósága alatt álltak. Az illetékes latin püspökök lényegében a maguk belátása szerint gondoskodhattak a területükön élő görögkatolikus hívekről. Egy konkrét példán keresztül szemléltetve a helyzetet: Makó a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez tartozott, mivel szerepel a *Christifideles graeci* bullában. A közeli Hódmezővásárhelyen élő görögkatolikus jegyespár azonban nem kérhette a makói görögkatolikus lelkész közreműködését a házasság szentségének kiszolgáltatásában, mivel a váci püspök hívei voltak. A váci püspök természetesen engedélyezhette volna a makói görögkatolikus párónak a jegyespár házasságának megáldását, de ha úgy gondolta, hogy a görögkatolikus hívei inkább a hódmezővásárhelyi római katolikus templomban a helyi plébános közreműködésével latin rítusban kössenek házasságot, akkor azt jogában állt elrendelni. És többnyire el is rendelte, mert a korszakban a latin szertartású püspökök és plébánosok jelentős része a „*praestantia ritus latini*”, vagyis a latin rítus felsőbbségének elvét követve támogatandónak tartotta a görögkatolikus hívek latin rítus felé terelését. A hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjeszté-

²² Ezt a temetőt 1972-ben felszámolták, és az elhunyt katonák maradványait a trentói katonai temetőben felállított hatalmas márvány osszáriumba helyezték.

se az ország egész területére csak 1968-ban történt meg. Addig ez a szabályozás számtalan konfliktus forrása és rítusváltás mozgatórugója volt.²³

A görögkatolikus egyházszervezet megerősítésére tett erőfeszítések közül kiemelkedik a szegedi parókia megalapítása 1937-ben.²⁴ Az 1929-ben budapesti székhellyel mint a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönyeként (újra)induló *Görög Katolikus Szemle* hetilap szerkesztői és szerzői nagy figyelmet szenteltek az 1914 óta szerveződő helyi görögkatolikusoknak, s őket a várva várt „görög katolikus reneszánsz” előhírnökeinek, egyházközségüket pedig egy igazi görögkatolikus „erődítménynek” tekintették. Abban bíztak, hogy a szegedi hívek kitartó szervezkedése jó példát mutat az ország más városaiban élő hittestvéreiknek, s újabb és újabb parókiák, majd intézmények (szeminárium, tanítóképző, internátus, gimnázium) jönnek létre.²⁵ A lelkes cikkek abból az alkalomból születtek, hogy az 1921-ben Makó leányegyházaként megszervezett egyházközség saját istentiszteleti helyét, a város által 1922-ben adományozott Szent Rozália-kápolnát a Lechner térre történt áthelyezése után Glattfelder Gyula csanádi püspök felszentelte. A néhány száz hívőből álló görögkatolikus közösség élvezte Várhelyi József belvárosi plébános támogatását is.²⁶ 1929 decemberében a templom új orgonát kapott, s egy harangra is megindult a közadakozás.²⁷ 1930 februárjában ismét jó hírek érkeztek Szegedről: megalakult a görögkatolikus egyetemi és főiskolai hallgatókat tömörítő Vasvári Pál Kör helyi tagozata.²⁸ Novemberben a vallás- és közoktatásügyi miniszter ígéretet tett arra, hogy az egyik állami iskolába görögkatolikus kántor végzettségű tanítónak biztosít státuszt.²⁹ Az „erődítmény” falai szépen emelkedtek.

A szegedi parókia megalapítására azonban csak 1937 februárjában került sor. A nyolcvanadik életévében járó Miklósy István püspök első szegedi parókusnak Ladomérszky Bélát (1908–1988), a sátoraljaújhelyi parókia segédlelkészét nevezte ki, kinek konfliktusos személyisége, politikai szerepvállalása s összességében tragikus életútja külön figyelmet érdemel.

Ladomérszky Béla 1908-ban Sátoraljaújhelyen született régi görögkatolikus papcsalád leszármazottjaként. Teológiai tanulmányait 1926 és 1931 között Esztergomban és Budapesten végezte. 1931-ben feleségül vette a szintén papcsaládból származó Lázár Olgát, s még ugyanabban az évben pappá szentelték. 1932-től szolgált segédlelkészként szülővárosában. Intellektuális képességeivel már budapesti tanulmányai során is kitűnt. Kápláni munkája és két gyermeke

²³ Véghseő 2015. 157.

²⁴ A szegedi görögkatolikusok történetét részletesen bemutatja: Pusztai 2002.

²⁵ *Görög Katolikus Szemle*, 1929/18. sz., 1–2.: Gróh István: *Szeged*; Tímár Lajos: *Megújítás*; Lupes Gyula: *A szegedi nagy nap*.

²⁶ Miklós 2003.

²⁷ *Görög Katolikus Szemle*, 1930/1. sz., 3.

²⁸ *Görög Katolikus Szemle*, 1930/4. sz., 3.

²⁹ *Görög Katolikus Szemle*, 1930/23. sz., 4.

születése nem akadályozta abban, hogy a teológiai tanulmányokban elmélyülve letegye a doktori fokozat megszerzéséhez szükséges négy szigorlatot a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán. Teljesítménye oly nagy feltűnést keltett, hogy a *Görög Katolikus Szemle* külön cikket is szentelt neki.³⁰ A cikk szerzője azt a sztereotípiát kívánta példájával cáfolni, mely szerint a nős papok a család és a megélhetés gondjai mellett képtelenek komoly szellemi teljesítményre. Ahogyan négy évvel korábban a hetilap Szegedet tette meg a példaképnek a görögkatolikus közösségek számára, úgy Ladomérszky is követendő példaként jelenik meg a papság előtt.

1936-ban Ladomérszky és Szeged „egymásra találnak”: bár az idős Miklós püspök csak 1937 februárjában szánta rá magát a parókia megalapítására, Ladomérszky szervezőlelkészként már 1936 elején a városba költözött, és nagy lendülettel kezdte szervezni a parókiát. Február 16-án mutatkozott be a híveknek. Az első Szent Liturgia érdekessége, hogy azon a szegedi papnevelő intézet római katolikus papnövendékei is képviseltették magukat, sőt a szemináriumban tartandó „keleti napra” készülve a liturgiába is bekapcsolódtak. Ez kétségtelenül annak a jóindulatnak a jele, melyet Glattfelder püspök a város görögkatolikusai iránt már korábban is többször kimutatott. Az ifjú szervezőlelkész prédikációjában szeretetet ígér és szeretetet kér.³¹ Szinte azonnal havonta megjelenő lapot indít *Szegedi Görögkatolikus Élet*, (1936–1937), majd *Délmagyarországi Görögkatolikus Élet* (1937–1942) címmel. Ennek első számában rögtön kihangsúlyozza a szociális kérdések iránti érzékenységét:

*„Minden embernek joga van ahoz, hogy magasabbrendű, emberhez méltó életet éljen, hogy ne kelljen csak a földön kászni. De minden embernek kötelessége is, hogy emberhez méltó életet éljen.”*³²

Úgy tűnik, hogy egy szép, a közvélemény által élénk érdeklődéssel kísért feladathoz sikerült egy intellektuálisan felkészült, fiatal papot találni. Mindezek fényében egészen meglepőnek tűnik, hogy 1938-ban már Ladomérszky elmozdításáról szólnak a források. A fiatal parókus mindössze fél év alatt két súlyos konfliktust robbantott ki.

Elsőként egy újságcikkkel vonta magára a figyelmet. Általános megdöbbenést kiváltva 1938 májusában az *Összetartás* című nyilas hetilapban közölt egy cikket, melyben azt a kijelentést tette, hogy a katolikus klérus többsége egyetért a nyilas eszmékkel, s csak a felsőpapság nyomására tartózkodik a nyilasok nyílt támogatásától. A görögkatolikusokat támogató Glattfelder püspök biztos volt abban, hogy a nyilas hetilap csak visszaélt Ladomérszky nevével, s valójában

³⁰ *Görög Katolikus Szemle*, 1933/6. sz., 1–2. Dévai: *Ismét egy a sok közül...*

³¹ *Görög Katolikus Szemle*, 1936/6. sz., 3. *Szeged örömmünnepe*.

³² *Szegedi Görögkatolikus Élet*, 1936/1. sz., 9.

nem a szegedi parókus a szerző. Keserű tapasztalat volt számára az, amikor Ladomérszky személyes beszélgetésük során nyíltan vállalta a szerzőséget. A püspök ekkor azonnal a hajdúdorogi káptalani helynökhöz, Bányay Jenő nagypréposthoz fordult, aki Miklósy püspök 1937 októberében bekövetkezett halála után mintegy másfél évig vezette az egyházmegyét. Június 11-én keltezett átiratában³³ többször kihangsúlyozta, hogy joghatóság hiányában nem kíván fegyelmi eljárást kezdeményezni. Ladomérszky azonban olyan súlyos vádakkal illette a katolikus klérust, amit nem hagyhat szó nélkül, s amiért nyilvános bocsánatkérést követel. Nem minősíti azt sem, hogy egy katolikus pap hogyan tud szerepet vállalni abban a Szálasi-pártban, melynek német testvérpártját a Szentszék egyértelműen elítélte.

Bányay nagyprépost nyilvánvalóan érzekelve a helyzet komolyságát azonnal Nyíregyházára rendelte Ladomérszkyt, és megkezdte az elmozdítására irányuló lépéseket is. Nagy Béla hajdúdorogi káplán személyében – aki Ladomérszkyhez hasonlóan kiváló intellektuális képességekkel bírt – hamar megtalálta utódját, akit viszont parókusa csak abban az esetben tudott elengedni, ha helyette azonnal új káplánt kap.³⁴ Ez komoly nehézséget jelentett, s mivel Glattfelder püspök sem kérte Ladomérszky eltávolítását, Bányay helynök végül megelégedett egy szigorú megrovással és azzal, hogy nyilvános bocsánatkérésre kötelezte a meggondolatlan parókuszt. A káptalani meghallgatás végén Ladomérszky megkapta a nyilvános bocsánatkérés szövegét is,³⁵ amit aláírt, és a *Görög Katolikus Szemle* augusztus 7-i számában meg is jelentetett.³⁶ Bányay helynök erről értesítette³⁷ Glattfelder püspököt, aki válaszában megelégedésének adott hangot.³⁸ A nagyprépost még egy rövid leiratban azt ajánlotta Ladomérszkynek, hogy amennyiben szociális és népjóléti kérdésekkel akar foglalkozni, akkor tanulmányozza inkább XIII. Leó „Rerum novarum” és XI. Piusz „Quadragesimo anno” kezdetű enciklikáját, lelkipásztori munkájához azokból merítsen inspirációt, de a pártpolitikától tartsa magát távol.³⁹

Úgy tűnik azonban, hogy Ladomérszky sorsa megpecsételődött Szegeden, és a helyi katolikus klérus kizárta soraiból. Alig telt el két hónap, s Bányay helynök újabb átiratot kapott Glattfelder püspöktől, aki egy tanítói álláshely meghirdetése kapcsán főpásztori tekintélyének súlyos megsértésével vádolja Ladomérszkyt, és jelzi, hogy latin szertartású templomokban többé nem végezhet liturgikus cselekményeket.⁴⁰ A kísérő iratokból, valamint Ladomérszky

³³ GKPL-I-1-a-1513/1938.

³⁴ GKPL-I-1-a-263/1938.

³⁵ GKPL-I-1-a-1949/1938.

³⁶ *Görög Katolikus Szemle*, 1938/15. sz., 4.

³⁷ GKPL-I-1-a-1949/1938.

³⁸ GKPL-I-1-a-2138/1938.

³⁹ GKPL-I-1-a-2138/1938. Fogalmazvány Glattfelder püspök átiratának hátoldalán.

⁴⁰ GKPL-I-1-a-2830/1938.

részletes írásos jelentéséből⁴¹ az derül ki, hogy ebben az esetben a sértett helyi római katolikus lelkészek nagy valószínűséggel elferdítve adták tovább Ladamérszky vita közben elhangzott szavait. Az történt, hogy az egyik helyi iskola tanítói állást hirdetett meg. Az iskolaszék tagjaként Ladamérszky is részt vett a meghallgatásokat megelőző egyeztetéseken. Azzal a szándékkal ment el a megbeszélésre, hogy megpróbálja elérni Bihari Aladár kótaji görögkatolikus kántortanító megválasztását.⁴² A megbeszélés elején azonban a tagok hamar egyezsére jutottak abban, hogy semmilyen külső befolyást nem fogadnak el, s csak azt veszik figyelembe, hogy a jelöltek közül ki áll régebben a város közoktatásának szolgálatában. Ez az elv annyira méltányosnak tűnt Ladamérszky számára, hogy Bihari Albert érdekében végül nem szólalt fel. Annál jobban sértette igazságérzetét, amikor azt tapasztalta, hogy az iskolaszék elnöke a két legesélyesebb tanítónő közül Keszleri Erzsébet pártját fogta, utalva arra is, hogy az állást Glattfelder püspök valójában már oda is ígérte neki. Ez a befolyásolási kísérlet annyira visszatetsző volt, hogy a jelen lévő Shvoy Kálmán országgyűlési képviselő is rendre utasította az elnököt. Szociális szempontból egyértelműen a másik jelölt, Szőke Margit számított rászorulónak. Ladamérszky egyikőjüket se ismerte, de erős szociális érzéke és a nyilvánvalóan képmutató fellépés Keszleri Erzsébet mellett, Szőke Margit pályázatának támogatására készítette. A kialakult vitában többen utaltak Glattfelder püspök akaratára. A vita hevében Ladamérszky azt a kijelentést tette, hogy „*a Kegyelmes Úr fog tudni róla gondoskodni másképpen is.*” Ez a kijelentése már úgy jutott el Glattfelder püspökhöz, hogy „*Gondoskodjon akkor róla a püspök!*” Ezt a püspök tekintélyének csorbításaként élte meg, bár valószínűleg az egész ügy nyilvánosságra kerülése kínosabb volt számára, s ezért a helyi viszonyokhoz alkalmazkodni képtelen Ladamérszkyt vádolta. Ugyanakkor az eltávolítását még ekkor sem követelte, ezért Bányay helynök ismételten szigorú megrovásban részesítette a parókust, és kilátásba helyezte, hogy amennyiben magaviseletében nem áll be javulás, elmozdítja parókusi állásából, és segédlelkészként fogja a jövőben alkalmazni.⁴³

Ladamérszky jelentésében kitér más, őt ért vádakra is, melyeknek érdemes figyelmet szentelnünk, mert a konfliktusok leírásában láthatjuk, hogyan sodródott egyre jobban a szélsőségek felé egy arra egyébként is hajlamos, fiatal egyházi személy, aki egy olyan lokális egyházi társadalomban kereste a helyét, mely rá alapvetően rendszeridegen elemként tekintett.

Részletes védekezésében Ladamérszky leírja a maga sérelmeit. Szegedre kerülése első napjától kezdve igyekezett részt venni a helyi katolikus klérus megmozdulásain. Elment a kerületi gyűlésekre, a püspöki köszöntésekre, minden megmozdulásra, melyeken a katolikus klérus felvonult. Egyenként végiglá-

⁴¹ GKPL-I-1-a-2517/1938. Ladamérszky jelentése a káptalannak 1938. november 8-án.

⁴² Ezzel teljesülhetett volna a kultuszminiszter 1930-ban tett ígérete is.

⁴³ GKPL-I-1-a-2517/1938. Bányay helynök leiratfogalmazványa Ladamérszkyhez 1938. november 22-én.

togatta (vizitált) az összes katolikus egyházi személyt. Ennek ellenére nem érezte a befogadó szándékot a helyiek részéről. Az udvariassági szabályokat felrúgva egyik római katolikus pap se viszonzta a látogatását. Ez komoly sértés volt. A különböző megmozdulásokon helyét nem a katolikus papok között, hanem az egyéb, protestáns felekezetek között jelölték ki. A görögkatolikus lelkészlak felszentelésére szóló meghívását a római katolikus papok nem fogadták el, csak a protestánsok jelentek meg. Lakhatásának megoldásában szintén csak a helyi reformátusoktól kapott támogatást a városi hivatalok útvesszőiben, miközben a plébánosok mindegyike tagja volt a városi törvényhatóságnak. Mindezek után azzal vádolták, hogy a protestánsokkal jobb kapcsolatokat ápol. Megszólták azért, mert az úrnapi körmenetben – követve Miklósy püspök írásos utasítását – görögkatolikus miseruhában és nem római katolikus karingben vett részt. Rossz néven vették tőle, ha ragaszkodott a görögkatolikus gyerekek hitoktatásához,⁴⁴ vagy ha szóvá tette – amennyiben tudomására jutott –, hogy római katolikus plébánosok görögkatolikus híveket kereszteltek vagy temettek. A plébánosok a görögkatolikus hívektől is beszédtek az egyházadót, s azt nem továbbították a parókus felé. Hivatalos intést kapott a püspöki aulától azért, mert az egyházközségi lap első számában rövid cikket⁴⁵ írt arról, hogy a magyarság megtérítését Bizáncból érkező misszionáriusok kezdték meg, s éppen a Csanádi Egyházmegye területe volt a bizánci térítés egyik központja. Az irodaigazgató megfogalmazása szerint: ez az állítás – még ha igaz is – a helyi római katolikus közvéleményt a nemkívánatos irányba befolyásolja. A helyi katolikus klérust az is zavarta, hogy a kor szokásainak megfelelően a görögkatolikus parókus is latin szabású reverendát viselt,⁴⁶ miközben családos volt, és nyilvános helyen is mutatkozott feleségével és gyermekeivel. Javasolták neki, hogy inkább viseljen szakállt, hogy az emberek meg tudják különböztetni a római katolikus papoktól. A szakállviselés különösen is érzékeny téma volt, hiszen a korszak görögkatolikus papságában a borotvált arc éppen az ortodoxiától való távolságtartás, a kulturált nyugathoz való tartozás kifejezése volt. Ladomérszky úgy érezhette, hogy éppen azok taszítják el maguktól, akik közé kulturálisan is tartozni akart.

Jelentése végén maga is belátja, hogy a kialakult helyzetben elmozdítása megoldás lehet, ugyanakkor rátapintva a lényegre kifejezi azt a kétségét is, hogy bárki a görögkatolikus papok közül vágya egy ilyen elutasító közegre és rosszul fizetett állomáshelyre.

Bányay helynök a beszámoló hatására nagyobb megértést tanúsított ugyan, de a Glattfelder püspöknek adott válaszában a főpásztorra bízta a büntetés

⁴⁴ A város 36 közoktatási intézményében kellett megoldania a görögkatolikus gyerekek hitoktatását.

⁴⁵ *Szegedi Görögkatolikus Élet*, 1936/1. sz., 9.

⁴⁶ A ma is ismert görög vagy szláv szabású reverendák csak az 1970-es évek második felétől kezdve terjedtek el.

mértékét, s késznek mutatkozott Ladomérszkyt Szegedről eltávolítani, amennyiben ez lett volna a megoldás útja. Mivel Glattfelder ez alkalommal is ragaszkodott ahhoz, hogy neki nincs joghatósága kánoni büntetéseket kezdeményezni, az áthelyezés ezúttal is elmaradt.

Az egyre inkább elszigetelődő és politikailag radikalizálódó Ladomérszky 1938-ban még saját neve alatt az egyházközségi havilapban fogalmazza meg gondolatait a változó politikai helyzetről:

„Végzetes tragédiánk, hogy bár minden időben előljártunk a nagy európai szellemi mozgalmak kialakításában; így a XX. századot kiteljesítő és irányító nemzeti és szociális gondolatnak is hazánk a szülőföldje, mégis lemaradtunk a népek versenyében. Évszázadok subantak el mellettünk s a magyarság messze utánkullog a történelem, nemzeteket, országokat formáló, újjáteremtő erejének. Európa térképe Hitler egy tolvonására óriásit változott. Egy hatalmas világirodalom árnyékába kerültünk, de a magyarság ennek a nagy világtörténelmi jelentőségű ténynek a tanulságait magára nézve mind a mai napig nem vonta le. Az események és az országvezetés ugyanazon a síkon haladnak. A sárkunyhók reménytelen világa, a három millió agrárproletár sivár élete épen úgy változatlanul vádolja az országvezetőket. Hazánk továbbra is ép úgy a zsidók eldorádója maradt, mint azelőtt is. Tovább is 8 és fél millió magyarnak kell osztozkodnia a nemzeti vagyon tíz százalékán. Továbbra is sok-sok magyarnak csak vándorbotot terem ez a föld. Pedig csak úgy fogunk tudni megmaradni itt Európa viharsarkában, a világnézeti harcok ütköző tűzfészkében, ha egészséges kulturpolitikával, keresztényi szociálpolitikáról nemzetivé és szociálissá tesszük állami és népi életünket.”⁴⁷

A következő években a papi hivatással és a katolikus egyház tanításával össze nem egyeztethető nézeteit már Bízó Béla álnéven a Nyilaskeresztes Párt kiadványaiban terjeszti. 1941-ben a nyilaskeresztről mint szimbólumról értekezik,⁴⁸ 1942-ben pedig az egyház szerepét vizsgálja a nemzetiszocialista társadalomfelfogás optikáján keresztül.⁴⁹ Ez utóbbiban a katolikus egyház hivatalos állásfoglalását a nemzetiszocializmussal szemben az alábbi állítással próbálja megkerülni:

„A magyar nemzetiszocializmus abban az esetben lenne csak kereszténytelen s így lelkiismeretben tilos minden keresztény ember, pap és hívő számára, ha ex professo szükségképpen vallana a keresztény hitrenddel ellentétes tanítást, vagy ha programszerűen akarná megakadályozni az egyházat az evangélium hirdetésében, amire isteni küldetést kapott. Ez azonban nem állapítható meg sem a nemzetiszocializmus etimo-

⁴⁷ Délmagyarországi Görögkatolikus Élet, 1938/4. sz., 4.

⁴⁸ Bízó Béla: A nyilaskereszt. Egy mozgalom szimbóluma. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1941.

⁴⁹ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942.

*lógiai vagy tartalmi jelentéséből, sem a nemzetiszocialista pártok hivatalos állásfoglalásából.*⁵⁰

Meggyőződése, hogy a nemzetiszocialista– ahogyan fogalmaz – államberendezkedés nem jár veszéllyel az egyházra nézve, sőt törekvéseik összeegyeztethetők. Nem kétséges számára, hogy „a nemzetiszocialista állam és az egyház viszonya csak egy lehet: a tevékeny együttműködés.”⁵¹ A Bányay helynök által figyelmébe ajánlott *Quadragesimo anno* enciklikáról kijelenti, hogy a nemzetiszocializmus éppen azokat az elveket kívánja átültetni a gyakorlatba, melyeket az enciklika megfogalmaz.⁵² Egy merész – vagy inkább hajmeresztő – gondolatmenettel eljut arra a megállapításra, hogy „a nemzetiszocializmus a keresztény gondolat alapja” és végeredményben „az egyház legnagyobb jótévője”.⁵³ A fajvédelemről az a véleménye, hogy az valójában „gyakorlati kereszténység”, az antiszemitizmus pedig ennek szükségszerű következménye.⁵⁴ A pamflet végén – szinte önmagának is munkaprogramot adva – összefoglalja a katolikus lelkész szerepét és feladatait a nemzetiszocialista államberendezkedésben, s rámutat a klérus felelősségére: „...ne felejtse el a magyar klérus, hogy a magyar nemzetiszocializmus olyan lesz, amilyené teszik azok, akik a mozgalomba belevesszék a maguk izző magyarságukat és törbetetlen keresztény hitűiket.”⁵⁵

Ma még nem ismertek olyan források, melyekből megismerhetnénk, hogy a nyilvánvalóan téves, a katolikus egyház tanításától idegen ideológiai eszmefuttatásait mivel próbálta védelmezni közvetlen környezetében, feljebbvalói és paptársai előtt. Pirigyi István görögkatolikus egyháztörténész 1990-ben megjelent művében mindössze egy lábjegyzetet szentel Ladomérszky Bélának. Ebben azt állítja, hogy:

„A Nyilaskeresztes Párt egyetlen görög katolikus pap tagja dr. Ladomérszky Béla szegedi lelkész volt. Bízó Béla álnéven írt tanulmányaiban hangoztatta, hogy a nyilasoktól a társadalmi igazságtalanságok megoldását várja. A nyilasokhoz való csatlakozását az Egyházmegyei Főhatóság előtt is a görög katolikus hívek elviselhetetlen nyomorával magyarázta. Lépését ezzel indokolta paptársai felé is.”⁵⁶

⁵⁰ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 2.

⁵¹ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 9.

⁵² Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 9.

⁵³ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 10–11.

⁵⁴ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 6.

⁵⁵ Bízó Béla: Hit és haza. Nyilaskeresztes Párt prop. oszt. Szeged, 1942. 14.

⁵⁶ Pirigyi 1990. 241.

Pirigyi nem hoz forrást erre az állításra, ami azt valószínűsíti, hogy papok szóbeli közlésére támaszkodott. Mivel maga is görögkatolikus pap volt, koránál fogva és kiterjedt kapcsolatai révén szert tehetett ilyen információkra.⁵⁷

Ladomérszky Béla politikai tevékenységének egy szomorú epizódját örökölte meg Bery Géza, a *Délmagyarország* című napilap tulajdonosa és egyben főszerkesztője az 1979-ben Budapesten megjelent visszaemlékezéseiben.⁵⁸ Bery partiumi származású, baloldali és antifasiszta újságíró volt. 1938-ban települt át Magyarországra, s feleségével, Csányi Piroska írónővel Szegeden telepedett le, ahol felesége nagybátyja segítette őket. Mindketten a *Délmagyarország* munkatársai lettek, majd pedig 1940-ben – szintén családi segítséggel – meg is vásárolták a lapot. Bery lapjában tiltakozott a zsidók elhurcolása ellen, ezért munkatársaival együtt az akkor már Ladomérszky-vezette, szegedi nyilaskeresztes pártszervezet célkeresztjébe került. Az ország német megszállását követően a Szegedre bevonuló német hadsereg és a Gestapo jelenlététől felbátorodva Ladomérszky felkereste Bery Gézát szerkesztőségi irodájában. Jövetelének célja a *Délmagyarország* részvényeinek megszerzése volt. Harmincezer koronát ígért készpénzben a lap tulajdonjogáért, valamint menlevelet az országból való – 24 órán belüli távozáshoz – a laptulajdonos és felesége részére. Bery elutasította az ajánlatot és távozásra szólította fel Ladomérszkyt. Néhány hét múlva Topolyára internálták, majd onnan Dachaubába került.

Ilyen előzmények után nem csodálkozhatunk azon, hogy Ladomérszky 1944 őszén nem várta meg a szovjet csapatok érkezését, hanem családjával együtt Németországba távozott. Éveken át a trieri menekülttáborban éltek.⁵⁹ A család innen 1949-ben Ausztráliába költözött és Sydney-ben telepedett le. Ladomérszky itt megpróbált papi munkát végezni. Mindössze egy évig tudott papként működni, mivel 1951-ben – bár a magyarországi teológiai diplomáját elismerték – nős állapotára tekintettel a helyi római katolikus püspökök megvonták működési engedélyét. Éveken át pincérként, ápolóként és vasúti rakodómunkásként dolgozott. 1955 és 1963 között feleségével fejlesztő iskolát működtetett tanulási nehézséggel küzdő gyermekek számára Sydney-ben. Ezt követően börtönökben angol nyelvet tanított, majd a Nyugat-Ausztráliai Egyetemen elvégezte a pszichológia szakot. Egyetemi tanulmányai mellett egy elmegyógyintézetben dolgozott ápolóként, ahol ápolói képesítést is szerzett. A nevét – minden bizonnyal elővigyázatosságból – Ladomery-ra változtatta, és a Béla helyett második keresztnévét, az Istvánt használta. Eszméihez továbbra is ragaszkodva, bekapcsolódott a szélsőjobboldali emigránsok által létrehozott Szent István Egyesület munkájába, és szerkesztette az 1955-től kezdve megjele-

⁵⁷ Állításának első mondata sajnos tévesnek mondható, mivel legalább egy másik görögkatolikus pap is nyilaskeresztes párttag volt.

⁵⁸ Bery 1979. 23–24.

⁵⁹ Az emigráció éveivel kapcsolatos információkat Leslie Ladomery-nek, Ladomérszky Béla Angliában élő fiának köszönöm.

nő *Becsülettel* című lapot, mely 1958-tól *Sorsunk* címmel jelent meg. Több szélsőséges kiadványt is megjelentetett.⁶⁰ Bár az egyesület az ausztrál hatóságok előtt antikommunista szervezetként definiálta magát, az ausztrál állambiztonsági szolgálat (ASIO) figyelemmel követte tevékenységét. Az ASIO nácivadász részlege dokumentumokat is talált, melyek igazolták azt, hogy Ladomérszky aktív szerepet vállalt a szegedi zsidók üldözésében, és előkészítette a deportáltakat. A bizonyítékok ellenére a hatóságok nem emeltek ellene vádat, s szabadon működhetett egészen 1973-ig, amikor a Fülöp-szigetekre költözött.⁶¹ Ez utóbbira magánéleti okokból került sor: feleségétől elvált, aki visszaköltözött Magyarországra. A Fülöp-szigeteken ismét megőszült. 1988-ban, nyolcvanéves korában Manilában hunyt el.

A két szokványosnak nem nevezhető papi életút közös jellemzője az, hogy mindkét lelkész olyan problémákra keresett megoldásokat, melyekkel korukban gyakorlatilag minden görögkatolikus pap találkozott és megküzdött. Életútjukat az teszi rendkívülivé, hogy megoldási (vagy Komán Simon esetében inkább kétségbeesett kitörési) kísérleteik, a problémákra adott válaszaik tragédiába torkolltak.

Mindkettőjük és általában paptársaik konfliktusainak okai címszavakban így összegezhetők:

1. A görögkatolikus papoknak híveikkel együtt el kell szenvedniük a kisebbségi lét minden hátrányát: az eszköztelenséget, a politikai érdekérvényesítés és a társadalmi presztízs hiányát, az előítéletességen alapuló bizalmatlanságot.
2. Őseikhez hasonlóan ragaszkodnak a bizánci rítushoz, de az – a többségi egyházi és világi társadalom által meg nem értett kódként – stigmatizációjuk elsődleges okává lett. A görögkatolikusok másodrendű katolikusok és másodrendű magyarok mindaddig, míg a rítus- vagy felekezeti váltás útjára nem lépve az érthetetlen kódtól meg nem szabadulnak.
3. Az előítéletek elleni küzdelmeiket és a jogaikért folytatott harcukat a többségi egyházi és világi társadalom a fennálló rend és a kialakult viszonyok elleni támadásnak tekinti.
4. A bizánci rítus és a magyar nemzeti érzés inkompatibilitását állító axióma történeti tényekkel való cáfolata provokációnak számít.
5. A nyugati és a keleti kereszténység határzónájában élő görögkatolikusoknak az az alapvető tapasztalatuk, hogy bár őseik a keleti egyházi világból

⁶⁰ Pl. A kalmárkodás háza, Merrylands NSW, 1968.

⁶¹ Aarons 2020.

kulturális értelemben már évszázadokkal korábban kiszakadtak, a nyugatiba – valós fogadókészség hiányában – képtelenek „megérkezni”.

Paradox módon mindezek tekintetében a második világháború után hatalomra került egyházellenes rendszer, majd pedig a kádári konszolidáció évtizedei hoznak lényegi változást. A vallási és felekezeti szempontok háttérbe szorulásával a görögkatolikusokkal szembeni előítéletek is szinte nyomtalanul tűnnek el a társadalomból.

Levéltári források rövidítése

GKPL = Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Nyíregyháza

Irodalom

AARONS, Mark

2020 *War Criminals Welcome: Australia, a Sanctuary for Fugitive War Criminals Since 1945*. Carlton

BEREY Géza

1979 *Hitler-Allee*. Budapest

LUKÁCSI I. Róbert

2009 A politikai események befolyása a rítusváltoztatásra 1912–1930 között. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 12. Supplementum, 67–97.

MIKLÓS Péter

2003 Az egyházmegyei központ kiépítése Szegeden, 1923–1941. *Egyháztörténeti Szemle* 2003/2. 86–99.

PIRIGYI István

1990 *A magyarországi görög katolikusok története*. 2. köt. Nyíregyháza

PUSZTAI Bertalan

2002 A szegedi görög katolikus egyházközség kialakulása: egy vallási szórvány helykeresése a társadalmi térben. *Történeti Tanulmányok*. *Studia Historica*, 5. 17–34.

VÉGHSEŐ Tamás

2015 Az Apostoli Szék és a magyar görögkatolikusok kapcsolata a két világháború között. In: *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*. Szerk. Fejérdy András. Budapest, 147–172.

- 2020a A hajdúdorogi mozgalomtól a Hajdúdorogi Egyházmegye felállításáig (1868–1912). In: Ikon másképp. Görögkatolikusok Magyarországon. Szerk. Terdik Szilveszter. Budapest, 332–349.
- 2020b A Trianon-trauma: az egyházmegye veszteségei, küzdelem a fennmaradásért. In: Ikon másképp. Görögkatolikusok Magyarországon. Szerk. Terdik Szilveszter. Budapest, 404–412.